

HİNDİSTAN SUNUMU

Yazı
İbrahim BERKSOY [ME'91]

Gezi Kulübümüzün Mart ayı buluşmasında Hindistan sunumuna davetliydik...

Kulübümüz üyelerinden Dr. Meryem Ozmak, bir düğüne katılmak için gittiği Hindistan gezisi dönüşünde otantik Hint müzikleri eşliğinde Hindistan üzerine fotoğraf sunumu yaptı.

Bugünkü Hindistan Cumhuriyeti'nin (ülkenin resmi adı böyle) bulunduğu Hint Yarımadası, kadim "İndus Vadisi Uygarlığı"nın hayat bulduğu uçsuz bucaksız topraklar aslında. Öyle bir yarımada ki güneyinde Hint Okyanusu, batısında Umman Denizi ve doğusunda Bengal Körfezi'yle çepeçevre kuşatılmış durumda. Batısında Pakistan, kuzeydoğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, Nepal ve Bhutan, doğusunda Bangladeş ve Myanmar'la komşu. Sri Lanka, Maldivler ve Endonezya elinizi uzatsanız tutacakmışsınız gibi yakın... Bereketli İndus Nehri'nin hayat verdiği geniş vadi, kimi yerde göz alabildiğine uzanan düzlükleriyle, kimi yerde gökyüzüne başkaldıran yüksek dağlarıyla, tepeleriyle geçmişten günümüze pek çok uygarlığa, dine, kültüre, dile, ticaret yoluna ev sahipliği yapmış.

Hindistan deyince aklıma ilk gelen şeylerin başında Tac Mahal ("Taç Mahal" değil!) gelir. Hani şu Babür İmparatoru Şah Cihan'ın (aslında Şah-ı Cihan; Cihan İmparatoru demek) eşi Mümtaz Mahal'in (Banu Begüm) doğum sırasında ölümünün ardından yas tutup teselliyi sanat ve mimaride aradığı yıllarda yaptırdığı ünlü yapı... Uzakdoğu'da öteden beri doğum sırasında ölen kadınların kutsal olduğuna inanılır. Banu Begüm'ün ölümünden bir yıl sonra 1632'de yapımına başlanılan eser 20 yıl sonra 1652'de tamamlanmıştır. Kimi kaynaklar yapının mimarlığı için Şah Cihan'ın İstanbul'dan Mimar Sinan'ın öğrencilerinden Mehmet İsa Efendi ve Mehmet İsmail Efendi ile hattat Serdar Efendi'yi başkent Agra'ya davet ettiğini yazar...

Tac Mahal'in yapımında parlak, ince mavi damarları olan beyaz mermer kullanılmıştır. Aynı mermerden yapılan ve yerden yüksekliği 82 Metre olan kubbe, Mimar İsmail Efendi tarafından yapılmış ve 1648 yılında tamamlanmıştır. Kubbenin üzerinde altından bir alem ("âlem" değil!) vardır. Türbenin beyaz mermerden 4 minaresi vardır. Türbenin dört bir yanına Hattat Serdar Efendi tarafından Yasin Suresi'nin tamamı nakşedilmiştir.

Derler ki romantik görünüşü ile herkesi büyüleyen, Doğulu Batılı birçok ünlü yazar ve şaire ilham kaynağı olan Tac Mahal, mehtaplı gecelerde bile aydan daha parlak görünür.

Tac Mahal, 1983'ten bu yana UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır. Bu harikulade anıt aynı zamanda "Dünyanın 7 Yeni Harikası" arasında sayılmakta.

Meryem Hocam sunumu sırasında keyifli bir anlatımla Tac Mahal ve çevresinden öyle çok fotoğraf gösterdi ki kuş olup Tac Mahal'e gidesimiz geldi...

NOT:

Nisan ayı buluşmamızda arkadaşımız Fulya DOĞAN bizleri Malezya'ya götürecektir. Bekleriz...

Albayzin'den El-Hamra Sarayı

ARKEOLOJİ KULÜBÜ'NDEN BİR ENDÜLÜS HİKÂYESİ: EL-HAMRA SARAYI

Derleyen
Nevin KATRANCIGİL

Bu bültende tarihi bir mekân ve şehirden bahsedeceğiz. Geçen hafta Granada, eski adıyla Gırnata'daydım. 2 yıl aradan sonra, Albayzin Mahallesi'nde, eskiden yerinde cami olan San Nicolas Kilisesi önündeki meydandan, karşı tepede yeşillikler içinde kızıl görüntüsü ile yıllara meydan okuyan Endülüs'ün incisi El-Hamra'yı (Alhambra) bir kez daha seyretme imkânı buldum. Bu bültende de başka bir yeri size tanıtacakken, ani bir kararla bu görkemli sarayı anlatıp, şehri de biraz tanıtmak istedim. 1984'te UNESCO Dünya Miras Listesi'ne giren saray havuzları ve geniş bahçesiyle, Avrupa mimarilerinden farklı olarak, Endülüs Emevi Devleti'nin izlerini taşıyan niteliktedir.

İspanya'da 17 bölge vardır. Bu bölgelerden, İber Yarımadası'nın güneyinde, bir ucu Portekiz sınıрыyla, Atlantik'ten uzanarak Akdeniz kıyısında yer alan Endülüs'te İspanya'yı İspanya yapan flamenkoları, gitarları, çingeneleri, Costa del Sol sahilini, bir tür meze olan tapaslarını, milli içecekleri olan içinde meyvelerle sunulan soda – limonata – kırmızı şarap karışımı sangria ve bir çeşit şarap olan sherry'lerini, boğa güreşlerini, mağara evleriyle Akdeniz'e özgü beyaz evlerini bulacaksınız. Ozanlara, şairlere ilham olan Endülüs... Granada'nın ünlü El-Hamra Sarayı ile Cordaba, yani Kurtuba'nın eski Ulu Camii (I. Abdurrahman Dönemi, 785 - 787) olan Mezquita'sı, Avrupa'nın yegâne çölü olan Almeria, öte yandan vaşak, geyik, kartal, flamingo gibi hayvanları barındıran Avrupa'nın en geniş sulak alanı Donana Milli Parkı da bu bölgede yer alır. Atlantik Okyanusu'nu Akdeniz'e bağlayan Cebelitarık Boğazı da bu bölgededir.

En eski yerleşim tarihi, günümüz insanı Homo Sapiens öncesi, alet yapabilen insansı Homo Erectus ile M.Ö. 800.000'lere kadar giden İber Yarımadası, Avrupa'da ve diğer bölgelerde kaybolmaya başlayan Neandertal insana da M.Ö.100.000 - M.Ö.40.000 arasında Cebelitarık'ta ev sahipliği yapmıştır. M.Ö. 5.000'den sonra tarıma ve yerleşik düzene geçiş sağlanarak Neolitik Dönem başlamıştır. Sırasıyla M.Ö.1.100'de kolonileriyle Fenikeliler, sonra M.Ö. 600'lerde Yunanlılar bölgeye yerleşti. M.Ö. 228'lerde gelen Kartacalılar'dan sonra bölgeye gelen Keltler, yerli halkla birleşerek Keltiberleri meydana getirdiler. M.Ö. 200'de Romalılar Kartacalıları bölgeden çıkartarak, Cadiz (eski adıyla Gadir) kentini ele geçirdiler. İmparator Vespasianus döneminde İber'deki tüm kentlere Latin statüsü verilerek, halk Romalılaştırılmıştır. 476'da Batı Roma yıkılana kadar, 258'de Franklar, 415'de Vizigotlar, 409'da Vandalaların akınları oldu. 312'de İmparator Constantinus ile Hıristiyanlık resmi din oldu. 589'da Üçüncü Toledo Konsül Toplantısı'nda Vizigot Kralı Reccared Katolikliği kabul etmiştir.

711'de Kuzey Afrika üzerinden gelen Araplarla Berberilerin, Tarık bin Ziyad komutasında Vizigotları yenmeleri ve zaman içerisinde bölgeyi tamamen hâkimiyetleri altına almasından başlayarak, 1492'de son İslam kenti Gırnata düşene kadar İslam egemenliğinde kalmıştır.

Bu süre içerisinde 756'da I. Abdurrahman Kurtuba'da emirliğini ilan eder. 1013'te sona ererek, küçük emirliklere, yani taifa'lara bölünür. 1085'te Toledo düşer. Asıl ismi Rodrigo Diaz de Vivar olarak geçen asilzade El-Cid (Arapça Sidi-Lord anlamına gelen bu ad, kendisine sonradan verildi) önceleri I. Ferdinand'a hizmet

etmiş, sonra Müslümanların yanında yer almış, sonra tekrar Hıristiyanlar için 1094'te Valencia'yı almıştır. İslam egemenlik alanı artık iyice daralmaya başlamıştır. Gırnata 1232 yılında Nasrî Sultanlığı'nın başkenti olur. Daha sonraları çıkan iç çekişmeler ve taht kavgaları neticesinde ve 10 yıl süren savaş sonunda, 1492 yılında son Nasrî Sultanı Abdullah XI. Muhammed Gırnata'yı Kastilyalı Kraliçe I. İsaabel ve eşi Aragonlu Kral II. Ferdinand'a (Fernando) teslim eder. Engizisyon Mahkemelerinde din değiştirmeyenler türlü işkencelerle katledildiler. Öncelikle 1492'de dinlerini değiştirmeyen Yahudiler, 1502'de de Mağribiler, 1609'da Moriscoler sürüldü.

Endülüs kenti Gırnata'nın tarihine bakarsak, 1238 – 1492 arasında sanatçıları, bilim adamlarıyla önemli bir merkez olmuştur. Rönesans Dönemi'nde tekrar yenilenmiş ve 19.y.y.'da gerileme yaşadığından sonra yapılan yenileme çalışmalarıyla, tekrar eski ihtişamına kavuşması sağlanmıştır. 1843'te tamamen yanan Mağribi Çarşısı (Alcaiceria) tekrar düzenlenmiştir. Günümüzde de bu çarşıda Kuzey Afrikalı esnaf yer almaktadır. Gotik katedralin yapımına 1523'te başlanmıştır. Kraliyet Şapeli (Capilla Real) de hemen yanındadır. Arkeoloji Müzesi'nde İber, Fenike, Roma eserleri sergilenmektedir. El Banuelo ise içinde Fenike ve Romalıların devşirme sütunlarının da kullanıldığı 11. yüzyılda yapılan Arap hamamıdır. Elhamra'yı karşıdan seyrettiğimiz tepede yer alan Albayzin'de (Albaicin) bir zamanlar, 30'dan fazla cami yer almaktaydı. İspanya'da diğer kiliseler gibi, burada da camiler yerini kiliseye bırakmıştır. 2003'te ise, minaresi çan kulelerini geçmemek kaydıyla burada mütevazı bir cami yapılmasına müsaade edilmiştir. San Nicolas Kilisesi Meydanı'ndan çıkılıp, biraz ilerleyince Sacromonte'ye ulaşılır. Gırnata'nın çingeneleleri eskiden burada yamaçlardaki mağara evlerde yaşamış. Burada bulunan 3 mağara evde, halen turistler için bir içecek ikramıyla birlikte, Flamenko gösterileri düzenlenmektedir.

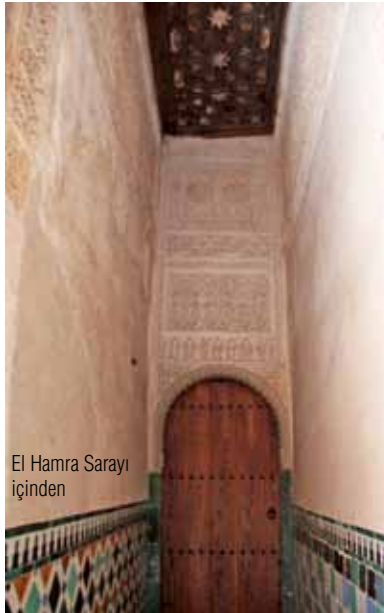
Elhamra Sarayı da bir kısmı 1821'deki depremle yıkılmış olmakla birlikte, Endülüs Emevi Devleti'nden günümüze kalmış miraslardandır. I. Muhammed Dönemi'nde eski kalenin olduğu yere yapılmıştır. Gırnata'da, Sabika Tepesi'nde, kaya üzerinde yer alan bu sarayın adı Arapça kırmızı anlamına gelen el-Hamra'dan gelmektedir. Yapımında tapya denilen kerpeç, çakıllı kum ve balçıktan oluşan sert bir kerpeç kullanılmıştır. İçindeki kırmızı kil toprak ve gün batımında duvarlarından yansıyan kızılımsı güneş ışınları sarayın bu adla anılmasının sebebidir. Daha sonraları iki Nasrî sultanınca yeni yapılarla genişletilmiştir. Şarlken (V. Karl – Carlos) İspanya'ya verasetle hâkim olunca, 1527'de sarayın bazı bölümlerini yıktırılmıştır. İtalyan üslubunda iki kat sütunlu ve yuvarlak avlulu yaptırdığı ancak tamamı bitirilemeyen sarayı günümüzde Nasrî Sarayı ve Generalife Bahçesi ile birlikte gezilebilir durumdadır. Ormanlık alanı, çiçek bahçeleri, sebze dikili alanlar, binalar ve su kanallarıyla 3.455.000 metrekarelik bir alana yayılmış olan sarayın 655.000 metrekaresi ziyarete açıktır.

El Hamra Sarayı'ndan
Havuzlu Avlu

Revaklı avluda bulunan havuzun yanında yer alan mersin ağacından ismini alan Mersinli Avlu (Patio de Los Arrayanes), 12 aslan heykeliyle süslü havuzuyla Aslanlı Avlu (Patio de Los Leones), günümüzde Generalife denilen sümbülleri, menekşeleri, limon ve nar ağaçlarıyla süslü İslam bahçe mimarisinin en eski örneklerinden Cennet-ül Arifin Bahçesi, Aslanlı Avluya açılan ve ihtişamlı kubbesiyle Mukarnaslı Salon (Sala de Los Mocarabes), Elçiler Salonu ile çok etkileyici bir saraydır.

Endülüs ve El-Hamra Sarayı'nı anlatmak için kitap yazmak veya en azından görmek gerekir. Başka bir konuda buluşmak üzere sevgiyle kalın...

El Hamra Sarayı
içinden

Aslanlı Avlu

“ANA GİBİ YAR, BAĞDAT GİBİ DİYAR”

Yazı
İbrahim BERKSOY (ME'91)

15 yıl önce ilkyaz günlerinden birinde Habur sınır kapısından geçip yaklaşık 1000 kilometrelik uzun bir yolculuktan sonra Bağdat'a ulaştığımda henüz “Körfez Savaşı” başlamamış; o kadim şehir yıkılıp yıkılmamış, yağmalanmamıştı.

İlkokul sıralarında okurken yeşil renkli güzel bir kalem kutum vardı. Bir yüzünde Alaaddin'in sihirli lambası ile uçan halı motifleri, diğer yüzünde ise “Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz” yazısı yer alırdı. O yıllarda, bir gün Kayseri'den yola çıkıp kalem kutumun üzerindeki masalsı şehir Bağdat diyarına gidebileceğimi aklımın ucundan bile geçirmezdim.

Nil Kahire'ye nasıl hayat veriyorsa, Dicle de Bağdat'a öylesine hayat veriyordu. Dicle, Irak'a hayat veren iki nehirden birisidir. Diğeri Fırat'tır. Bağdat'ta bir akşamüstü Dicle nehri kıyısında keyifli bir yürüyüş sonrasında, gökte gümüş bir tepsi gibi asılı duran ay ışığı altında yediğim iri ırmak balığı “mezzug”un tadı hâlâ damağimde...

Kilometrelerce uzayan kuyruklu taşıyan kamyonların, “TIR”ların arasından akşamüzeri 17.00'dan önce deyim yerindeyse bin bir güçlükte geçtim Habur'u. Artık “Kuzey Irak” taydım. Habur'dan sonra bu kez “Irak Kürdistanı” ya da “Kuzey Irak Kürt Özerk Bölgesi” denilen bölgede pasaport ve gümrük kontrollerine tabi tutulmuştum. O günlerde bölgede “devlet tipi” bir oluşum için gerekli olan altyapı ve bununla birlikte daha modern kurum ve kuralların oluşturulması çalışmaları bütün hızıyla sürmekteydi. Irak Kürdistanı'nı geçip Bağdat'a yaklaşırken bu kez de Irak gümrüğünden geçtim. Irak Kürdistanı'nda her yerde baba

oğul Barzani'lerin fotoğrafları vardı, Bağdat'a yaklaşınca Barzani fotoğraflarının yerini Saddam fotoğrafları almıştı.

Irak gümrüğünü geçtikten sonra Bağdat'a ulaşmak için yaklaşık 500 kilometrelik yolum daha vardı. Yolumun üzerinde bizlere tanıdık gelen en büyük yerleşim yeri Musul'du. Karayolu, Bağdat'a ulaşmaya kadar hep çift yoldu ve orta refüjde zakkum çiçekleri yol yorgunluğumu unutturmaktaydı... Ancak, büyük ölçüde kuralsızlığın ya da kural tanımazlığın egemen olduğu karayolu trafiği çoğu yerde yüreğimi ağzımıza getirmede değil!

Bağdat caddelerini, sokaklarını, pazar yerlerini gezdikçe halkın gündelik yaşamda karşılaştığı sıkıntıları, zorlukları, yetersizlikleri daha iyi anlıyordum. Hayat standartları bir başkente göre oldukça düşüktü. Bu durum kentteki yaşamın giderek daha da kuralsız olmasına yol açıyordu.

10 gün boyunca kentin neredeyse her yerinde yoksul ve çaresiz pek çok insana rastladım. Olabildiğince onlarla konuşup, hallerini hatırlarını sordum. Çayhanelerde oturup çaylarını, kahvelerini içtim. Halk ne kadar yoksul ve çaresiz olursa olsun tüm Doğu toplumlarında olduğu gibi alabildiğine cömert, yardımsever ve sıcakkanlıydı.

Öte yandan Bağdat'taki büyük meydanlara, bazı seçkin caddelere ve bu arada tarihi binalara ve dinî ziyaret yerlerine verilen önem ve restorasyon çalışmaları dikkate değerdi.

Saddam'ın kendisine değil ama poster, resim ve heykellerine kentin her yanında rastlamak mümkündü. Bağdat'taki “Saddam sureti” o kadar abartılıydı ki “biri bizi gözetliyor” benzetmesi burada az bile kalır!. Gözlemlediğim kada-

nyla o yıllarda halk iki temel nedenden dolayı, sürekli; “Allah Saddam’ı başımızdan eksik etmesin” diyordu: Birincisi korkudan, ikincisi Saddam’ın yerine konulabilecek “aklı başında” bir lider henüz ufukta görünmediğinden. Tarihteki tüm totaliter yönetimler gibi “Bağdat Yönetimi” de gelip aynı çıkmaz sokağa saplanıp kalıyor işte!

Bir zamanlar Abbasilerin gözde başkenti Bağdat’ın koyu bir “Arap Milliyetçiliği”ni esas alan tek parti, tek lider, tek ülkü, tek fikir mantığıyla yönetilen “çorak bir başkent”e dönüşmüş olduğunu görmek doğrusu içimi sıplatmıştı.

O Bağdat ki bir dönem “Bin Bir Gece Masaları”na ev sahipliği yapmış, “Ali Baba ve Kırk Haramiler”in, “Denizci Sinbad”ın, “Alaaddin’in Sihirli Lambası”nın ve her gece bir başka Şehrazad masalının anlatıldığı “Arap Geceleri”nin unutulmaz kentiydi... Bağdadî diye şöhret bulan Fuzulî’nin diyarıydı... Halife Harun Reşid’in payitahtıydı... Geçtiği her yeri yakıp yıkan (bu arada Anadolu’yu da kasıp kavuran) acımasız Moğol saldırılarının ve istilâsının öncesinde, içinde barındırdığı bir milyon kitabı ile kutup yıldızı gibi kenti aydınlatan ünlü Bağdat Kütüphanesi’ne ev sahipliği yapmış kadim bir kentti; belki de öteden beri kulağımıza küpe olan “yanlış hesap Bağdat’tan döner” deyiminin yaygınlaşması bu yüzdendi. İpek yolu üzerindeki kervanların güvenli ve rahat biçimde seyr-ü sefer eyledikleri dillere destan olmuş Bağdat’tı... Bugün böyle mi olmalıydı... Bağdat, sekiz koca yıl Şattül Arap (Dicle ve Fırat nehri Mezopotamya’da kilometrelerce aktıktan sonra Şattül Arap’da birleşirler ve körfeze dökülmeden önce yaklaşık 100 kilometre birlikte akarlar. İşte bu bölge öteden beri İran ile ihtilâflı bölge olagelmıştır.) yüzünden İran’la savaşın, daha sonra “Kuveyt macerası”nın, en sonunda da Amerikan işgalinin karargâhı mı olmalıydı?

Bu kasvetli satırları bir kenara bırakacak olursak, Bağdat sıcak iklimi gereği, esas olarak, “gecelelerin şehri”dir... Gündüzler bu kent insanına hemen hemen hiçbir şey vaat etmez. İnsanlar bu kentte gündüzleri klimalı kapalı mekanlara ve uykuya sığınır. Burada hayat, körfezden esen ılık meltem rüzgarlarının eşliğinde akşamları başlar. Çoğu zaman kıvrak ama yer yer hüznü, dokunaklı Arap müziği eşliğinde dans eden birbirinden güzel rakkaselerin ve nargilenin etkisiyle hoş rehavat duygusunun hakim olduğu “çılgin Arap geceleri” burada neredeyse sabaha kadar sürer... Konakladığım Filistin otelinin çatısına çıkıp bir gece vakti Bağdat’a baktığımda gördüğüm ışıklı kent manzarası beni fazlasıyla büyülemişti.

Abbasilerin ünlü üniversitesi Mustansiriya Üniversitesi’nin hikâyesini daha önce kitaplardan okumuştum. Şimdi ise o dillere destan üniversiteye yürüme mesafesindeydim. Üniversitenin bin bir emek ve işçilikle yapılmış görkemli cümle kapısı çok etkileyiciydi. Burada, Arap dünyasının parlak dönemlerinde Arapça, ilâhiyat, astronomi, matematik, eczacılık ve tıp bilimleri okutulmuş. Bu üniversite eğitim düzeyi, kütüphanesi, hastanesi ve tedavi yöntemleriyle olduğu kadar astronomi bilimi ilkelerinden yararlanarak saatleri bildiren “saat”iyle de ünlüymüş. Bu saat düzeneği öyle ilginçmiş ki saatleri bildirmenin ötesinde, her saatte güneşin ve ayın pozisyonlarını da gösterebilmekteymiş.

Ama daha sonraları, hepimizin bildiği gibi koyu bir karanlık “İslâm dünyası”nın üzerine de çökmüş ve daha önce bin bir emek ve çabayla yaratılmış aydınlıkları bugüne kadar uzanan bir karanlığa gark etmiş.

Bir başka günümü İslâm dünyası için çok değerli “ziyaret yerleri”ni (şimdi her biri birer cami) gezmeye ayırdım. Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı Azam’ın, Şeyh Abdülkadir-i Geylani’nin ve Şafilerin imamlarından Musa Kâzım’ın türbeleri gezip gördüğüm kutsal mekânlardandı... Bu arada ziyaret yerlerine giderken içinden geçtiğim tarihi Reşid Caddesi oldukça etkileyiciydi. Halife Harun Reşid anısına aslına uygun olarak korunan bu caddenin her iki yanına dizilmiş Arap mimarisi ürünü otantik evler bir anlamda kentin canlı belleği sayılırdı. Reşid Caddesi her gün yerli yabancı pek çok ziyaretçiyle ağırlanmaktaydı...

Bu mekânlara bir de Bağdat’tan dönerken yolumun üzerindeki Musul’da Yunus Peygamber’in ziyaret yerini eklemem gerek. Musul, “mevasil” sözcüğünden gelir; vasıl olunan yer demektir. Ticaret kervanları genellikle burada birleşir, bir süre konaklar ve yollarına öyle devam ederlermiş. Bu nedenle Musul bir tür buluşma yeri ve büyük bir kentmiş.

Her yolculuk bir gün biter... Yollara ve yolculuklara tutkulu gezginler bir yolculuk biterken hemen bir yenisinin hayalini kurarlar...

